

Tanıtım - Değerlendirme / Reviews

1.Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu 3-5 Eylül 2014, Kastamonu, Türkiye: Değerlendirme ve Öneriler

1st International Symposium on Philosophy of Library and Information Science Ethics September 3-5 2014 Kastamonu, Turkey: Evaluation and Recommendations

Öz

Bu yazı, 3-5 Eylül 2014 tarihleri arasında Kastamonu Üniversitesi'nde yapılan "Etik: Kuram ve Uygulama" ana konulu 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu'nda sunulan bildirilerin kısa içerikleri, bir bölümünün eleştirisi ve genel bir değerlendirmesini kapsamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kütüphane ve bilgibilim felsefesi; kütüphane; bilgibilim; felsefe; etik.

Abstract

This article includes abstracts, critiques of a part and general analyses of proceedings presented at the 1st International Symposium on Philosophy of Library and Information Science Ethics organized on September 3-5, 2014 in Kastamonu University with the main theme of "Ethics: Theory and Practice".

Keywords: Library and information science ethics; libray; information science; philosophy; ethics.

Sempozyum, 3 Eylül 2014 tarihinde saat 10'da Düzenleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu, Kastamonu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Seyit Aydın, Kastamonu Belediye Başkanı Tahsin Babaş ve Kastamonu Valisi Şehmus Günaydın'ın resmi açılış konuşmaları ardından, çağrılı konuşmacıların sunumları ile başladı.

Çağrılı Konuşmacılar

İlkkonuşmacı Rafael Capurro¹ **Shapes of Freedom in the Digital Age** başlıklı bildirisini kapsamında son zamanlarda yayımlanan UNESCO'nun bir raporunda genel olarak etik, özel olarak bilgi etiği irdelenirken varılan en önemli ve ilgi çekici sonuçlardan birinin de kütüphaneciliğin etkisi altında kaldığı ve siber dünyanın değişimlerinin yansıması ile gelişmeye başlayan bir takım etik sorunları ele almaktadır. Örneğin, akıllı telefonların günlük yaşama girmesi ile insanlar yeni eğilimler geliştirirken aynı zamanda karşılıklı ilişkilerde de "phubbing" denilen ve "insanların akıllı telefonlarına gömülüp yanındakilerle ilgilenmemesi" anlamına gelen saygısız davranış biçimleri ortaya koymaktadır. Raporda ayrıca açık mektup ve demeçlere gönderme yapılan

¹ International Center for Information Ethics (ICIE). e-posta: rafael@capurro.de

bir “küresel gözetim” konusu üzerine son zamanlarda yoğunlaşan tartışmalara değinilmiştir. Sonuç olarak, Capurro, siber dünya ile yeni otantik yaşam biçimlerinin doğduğu görülse de insanın özgürlüğünü deforme eden hatta belki de ortadan kaldıran bir süreç geliştiğini söyler. Bu süreçte gizlilik/mahremiyet kavramı da benzeri açıdan bakılarak kaygı ile ele alınmaktadır. Üstelik hakkında kaygı duyulan tek öge gizlilik/mahremiyet değil aynı zamanda ticari ve devlet tekellerince bireylerin ulusal ve uluslararası düzeylerde yaptığı yasal ya da politik anlaşmaların vb. gözetim altına alınmasıdır.

R. Paul Sturges² **Librarianship As an Ethical Profession** başlıklı bildirisinde kütüphanecilik mesleğinin daha çok teknik yönü ile tanınırken internet, intranet, www gibi gelişimlere koşut bu görüntüsünü de geride bıraktığını ifade eder. 21. yüzyılda kütüphanecinin iki boyutlu konuma geçtiği, bir boyutunun fiziksel alanı kütüphane binası ve çevresi ile sunduğu kaynaklara bağlı, diğerininse sayısal alan ve bu alandan/uzaktan sunulan hizmetlere bağlı boyutlar olduğunu açıklar. Bu dönüşüm kütüphaneciliği teknik olmaktan öte etik bir meslek olmaya doğru yönlendirmiştir. IFLA'nın 20. yüzyıldan 21. yüzyıla doğru işlevlerinin değişimi de buna işaret eder: 20. yüzyılda kataloglama sınıflama gibi teknik konularda ağırlıklı çalışmaları görülürken 21. yüzyılda artık Bilgiye Erişim ve İfade Özgürlüğü, (Freedom of Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE) ve telif hakları ile diğer yasal konularda çok daha ön planda olduğu izlenir. Bu nedenlerle Sturges'e göre kütüphanecilerin sansüre karşı, herkesin bilgiye eşit erişimine taraftar, hükümetlerle ve özel kurumlarla ilişkilerde şeffaflık yanlısı, adil entelektüel mülkiyet rejimlerini savunan, kişisel bilgilerin gizliliğine saygılı bir portre çizmeleri gerekir. Bu dönüşümün yalnız IFLA ya da diğer kurum ve kuruluşlarca değil dünya çapında binlerce uygulamacı tarafından izlendiğini söyler. Kütüphaneciliğin doğasındaki bu etik vizyonun bu tür tartışma, yayın, konferans ve etkinliklerle yayılması gerektiğine inandığını da ekler. Struges'in alanımızın teknik yüzünün çok daha “kullanıcı odaklı” sosyal yapıya dönüştüğü biçimindeki saptaması son zamanlardaki değişim ve gelişimlere bakıldığında oldukça yerindedir. Etik bağlamın da bu dönüşüme paralel öne çıkması kaçınılmaz görünür.

Berin Yurdadoğ³, etik ilkelerin insanlığın temel amaçları niteliğindeki “iyi – doğru – güzel” e erişebilmesinde önemli ve etkin bir yere sahip olduğunu; bu değerlere erişimde temel önkoşulun da kişinin kendisi olmasından geçtiğini ayrıntılayarak dile getirmiştir.

Meral Alpay Şenöz⁴, heyecan ve topluluk karşısında konuşmasının doktorlar tarafından yasaklandığını; yeni kurulan üniversiteler konusundaki karamsarlığının Kastamonu Üniversitesi'ni gördükten sonra değiştiğini ve bu toplantıların en azından iki yılda bir yinelenmesi dileklerini dile getirmiştir.

İrfan Çakın⁵, **Kütüphanecilikten Bilgi Yönetimine: Dönüşümün Meslek Felsefesi Açısından Önemi ve Anlamı** başlığını taşıyan bildirisinde yazılı, basılı ya da elektronik ortamda

² Prof. Dr., University of Loughborough Department of Information Science. e-posta: r.p.sturges@lboro.ac.uk

³ Prof. Dr., AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

⁴ Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

⁵ Prof. Dr., HÜ Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi. e-posta: irfan@hacettepe.edu.tr

kayıtlı olan bilginin ona gereksinim duyanlara iletilmesi sürecinin uygarlığın her döneminde yazılı kültür aşamasının geçmiş toplumlar tarafından önemsendiği ve adları değişse de bu işlevi yüklenen bilgi merkezlerinin oluşturulduğunu ileri sürer. Konuşmasını, tarihsel süreçte, evrensel düzeyde yaşanan yönelişlerin bilgi yönetimine yansımalarını neden–sonuç ilişkisi çerçevesinde ortaya koymak ve böylece, mesleğin felsefi temellerinin tartışılarak geliştirilmesine katkıda bulunmak olarak amaçlayan Çakın, bilgi profesyonellerinin çalışma alanlarıyla ilgili “ne”, “nasıl” “niçin” gibi soruları yanıtlamadan “içgüdülerle yürütülen teknik işlemler bütünü” bir parçası olmaktan sıyrılmalarının kolay olmayacağı görüşündedir. Belirttiği gibi, alanın varlık/ kimlik sorunu; varoluş nedenlerinin/ felsefesinin temellendirilmesine koşulludur. Bu kaygı ile hareket edilmemesi ve adının tam olarak konulmaması mesleği “renge olmayan” “salt teknik bir iş” konumundaki algıya terk edecektir.

Hilmi Çelik⁶, insanları bilgiyi anlayan, değerini bilenler ile bilmeyenler diye ikiye ayırarak bir toplumun kütüphanelere ve kütüphanecilere bakışı, toplumun bilgiye ve bilgileneleme bakışıyla doğru orantılıdır der. Sayın Çelik, dileklerini “keşke” altında şöyle sıralar:

Bilginin belirleyici ve aydınlanma aracı olduğu ortamlara kavuşulsa; kütüphaneciler de, mesleki gereklilikleri yerine getirmenin, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda keyfini yaşasa; eğitimimiz, **daha çok sorgulayıcı ve araştırmacı** bir sisteme kavuşsa; **eğitim ve öğretim programları ile kütüphane arasında gerçekçi bir ilişki** kurulabilse; toplumun tüm kesimleri için vazgeçilmez bir ürün olan bilginin farklı ortamlarda ve her gün bir yenisi eklenen farklı formatlarda pazarlanmasında daha etkin bir rol alınarak, hem bilginin yeri ve öneminin anlatılmasına katkı sağlanabilse; üyelerinin derneklerine sahip çıktığı, örgütlü ve güçlü bir sivil toplum kuruluşu olan birlikler çoğaltılarak, mesleki güç artırılabilse; mesleki standartlar konulabilse; çağdaş bir programla eğitilen kütüphaneciler, öncelikle akademisyenlere ya da toplumun ilgili kesimlerine, farkında olmadıkları hizmetler vererek farklılık yaratsa ve saygınlık kazanmak için yollar ve yöntemler bulabilse; kütüphaneciler ait oldukları kurumların üst düzey yönetimlerinde, bir zaman olduğu gibi, azıcık da olsa, yer alabilse.

1.Oturum: Geçmişten Geleceğe Düşünce Özgürlüğü – I

Eskiçağda Düşünce Özgürlüğü ve Kütüphane İlişkisi başlıklı bildirisinde Hasan Keseroğlu⁷, özgürlük ve düşünce özgürlüğü kavramlarının açılımını yaparak tarihöncesi ve tarihsel sürecin Eskiçağında düşünce özgürlüğünün kimi kent devletlerde “din” e bağlı olarak var olmadığı, yasakların öne çıktığı, düşünürlerin baskı altına alındığı hatta cezalandırıldığını dile getirir. Atina Kent devleti ile İyonya arasındaki düşünce özgürlüğü ayırımı örneklerinin kitap ve kütüphane kavramlarına karşı da benzer çizgide geliştiği açıklanır. Kütüphaneler, düşünce ürünü olan kitap vb. belgelerin özgürce yer aldığı en eski kurumların başında gelmektedir.

Ortaçağ’dan başlayarak Katolik dünyasında kitapları yasaklamanın hangi nedenlere, hangi yönetsel, politik, toplumsal değişim ve dinamiklere bağlı oluşturulduğunun, bu

⁶ TBMM Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme Birimi emekli müdürü; Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi emekli müdürü. e-posta: hilmi@sabanciuniv.edu.tr

⁷ Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: hasankeseroğlu@gmail.com

yasaklama süreçlerinin hangi uygulamalarla nasıl gerçekleştiğinin sorgulandığı ve E. Cihad Tekin⁸ ile Bülent Yılmaz⁹ tarafından hazırlanan **Düşünce Özgürlüğü Tarihi: Roma Kilisesi Yasaklı Kitaplar Dizini (Index Librorum Prohibitorum) Üzerine Bir Değerlendirme** başlıklı bildiri bu süreçlerin özellikle birinci el kaynaklarla kitap yasaklayacak kadar ileri bir düzeye nasıl vardığını göz önüne sermesi bağlamında önemlidir. Yazarlar, tarihsel süreçte hemen her dönemde sansür ve yasakların ayrı nedenlerle oluşturulduğunu, “ahlaksızlık”, “din dışılık”, “sapkınlık” ve diğer yaftalar ile yönetenlerin kendi isteklerine dayatmasına uymayan her hareketi yasakladığını ifade ederken, bunun günümüzde de değişmediği biçimindeki oldukça gerçekçi yaklaşımını da ortaya koymaktadır.

Avustralya, Kanada, Hırvatistan, Japonya, Yeni Zelanda, Türkiye, Ukrayna, Büyük Britanya ve ABD’deki kütüphanelerde düşünce özgürlüğünün durumu ve bu bağlamda geliştirdikleri bildirgeler arasında karşılaştırma yapılan ve Mandana Mir¹⁰ ile Bülent Yılmaz tarafından hazırlanan **Evaluation of Intellectual Freedom Statemenst in Libraries by Countries** başlıklı bildiri, IFLA web sitesinden ulaşılan verilere dayanarak yapılmıştır. Sonuç olarak anılan ülkelerin oluşturdukları bildirilerin biçim ve içerikleri farklı olsa da çekirdek değerlerin hepsi tarafından dikkate alındığı izlenmektedir. Bu ülkelerin tümü bilgi edinme hakkı ve düşünceyi ifade özgürlüğünün temel değerler olduğu ve sansür uygulanmaması konusunda uzlaşmaktadır. Bunun gibi çoğu ülke halk kütüphanelerinin hizmetlerinde ırk, inanç, cinsiyet, yaş ve benzeri ayrımlar gözetmemesini ileri sürmektedir. Temel farklılıkları olmamasına karşın hazırlanan bildirgelerin teknoloji, kültür ve iletişim bağlamında küresel değişimin akışına uyum sağlayacak biçimde gözden geçirilip güncellenmesi ve en önemlisi de uygulanmasını sağlayacak çevre ve koşulların iyileştirilmesi biçiminde yerinde öneriler sunulmaktadır.

Türkiye’de internet erişimini denetlemeye yönelik uygulamaların internet sansürü kavramı çerçevesinde değerlendirildiği ve Şahika Eroğlu¹¹ ile Tolga Çakmak¹² tarafından hazırlanan **İnternet Erişiminde Sansür: Türkiye Açısından Bir Durum Değerlendirmesi** başlıklı bildiride, Türkiye’de internet içeriğine yönelik engellemelerde çeşitli dönemlerde hızlı artışlar yaşandığı yansıtılmaktadır. Mevzuat bağlamında bazı konuların ve sınırların net olarak belirlenmemesinden dolayı sorunların yaşandığı, internet altyapısı ve teknolojik gelişmelerin ve internet kullanımının hızlı artışına paralel internet erişimine yönelik engellemeler konusunda iyileştirme ve gözden geçirmelerin gerekliliğine işaret edilmektedir.

2.Oturum: Geçmişten Geleceğe Düşünce Özgürlüğü – II

Çevirmenlerin düşünce özgürlüğü bağlamında karşılaştığı sorunları ortaya koyan **Türkiye’de Profesyonel Çeviri Etkinliklerinde Düşünce Özgürlüğü Sorunu** başlıklı çalışma Ankara’da Mütercim Tercümanlık bölümleri bulunan Hacettepe Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi’nde

⁸ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: engin.tekin@hacettepe.edu.tr

⁹ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: byilmaz@hacettepe.edu.tr

¹⁰ Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: mir_moftakhari@yahoo.com

¹¹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: sahikaeroglu@hacettepe.edu.tr

¹² Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: tcakmak@hacettepe.edu.tr

yapılan anketlere dayanarak yapılmış ve Türkiye’de çevirmenlerin çeviri etkinliklerinde sansüre uğradıkları, oto sansür uygulamasının yaygın olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Nadide Güher Erer¹³ ve Bülent Yılmaz tarafından hazırlanan bildiride çevirmenlerin sansür olgusunun bilincinde olup bu konuda öğrencilerini de bilinçlendirdikleri ancak genel olarak mesleki kuruluşlara üyelik ve bu konuda alınacak önlemler konusunda pek de bilinçli olmadıkları sonucuna varmaktadır. Yazarlar, düşünce özgürlüğüne ilişkin yaşanan sıkıntıların aşılabilmesi için bilinçli olmanın yeterli olmadığı, aynı zamanda mesleki kuruluşlara üyeliğin ve bu kuruluşlarla beraber hareket etmenin önemine inanmaktadır. Böylece çeviri etkinliklerinin “müstehten” ya da “toplum ahlâkına aykırı” olduğu gibi esnek, görece nitelermelere ve keyfi uygulamalara açık duruma gelmesi gibi sakıncalar ortadan kalkacaktır. Çalışma ile sansür olgusunun çevirilerin içeriklerinin önüne geçmesi ve çevirmenlerin sorumluluklarını yerine getirirken baskı altında hareket etmeleri gibi oldukça önemli bir soruna işaret edilmektedir.

Düşünce özgürlüğünü destekleyen kurumlar olarak halk kütüphanelerinin toplumun demokratikleşmesi sürecinde etkin bir rolü olduğu vurgulanan ve Erdiñ Alaca¹⁴ ile Bülent Yılmaz tarafından hazırlanan **Halk Kütüphaneciliğinde Sansür ve Düşünce Özgürlüğü Konusunda Kullanıcı Algısı Üzerine Bir Araştırma** başlıklı bildiride anket ve görüşme tekniklerinden yararlanılarak halk kütüphanesi kullanıcılarının düşünce özgürlüğü ve sansür algılarının ölçülmesi hedeflenmiştir. Yaş, cinsiyet ve mezuniyet değişkenlerinin anlamlı ölçüde belirleyici bulunmadığı bulgulara göre katılımcıların çoğunluğu ahlâki yapıyı eleştiren yayın ve düşünelere sansür uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Yine katılımcıların çoğu, halk kütüphanelerinin, bünyesinde bulundurduğu her türlü materyali din, dil, ırk, cinsiyet, politik görüş vb. konularda ayırım gözetmeden hizmete sunduğu için halk kütüphanesiyle düşünce özgürlüğü arasında bir ilişkinin olduğunu belirtmektedir. Yine büyük çoğunluk halk kütüphanesinde bulunan kitap, dergi vb. kaynakların okuyucuyu olumsuz etkilemediğine ve okuyucuların her türlü kaynağı okuyarak yararlı-zararlı kararını kendilerinin verebileceğine inanmaktadır. Çalışma sonucunda kütüphanelerin daha demokratik bir anlayışla yönetilmesi, işleyişin meslek ahlâki ilkeleri doğrultusunda eğitilmiş ve donanımlı kütüphanecilerce sağlanmasının önemine ve kütüphane kullanıcılarının düşünce özgürlüğü ve sansür kavramları kapsamındaki algı seviyelerinin artırılması gereksinimine vurgu yapılmaktadır.

Ömer Dalkıran¹⁵ ve Bülent Yılmaz tarafından hazırlanan **Ankara’daki Üniversite Kütüphanecilerinin Düşünce Özgürlüğü Konusundaki Yaklaşımları** başlıklı bildiride kütüphanelerin bilgi kaynaklarına ayırım gözetmeksizin herkesin erişimini sağlamak işlevi ile demokrasinin temel koşulu olan düşünce özgürlüğüne karşı duyarlılığı esas olmalıyken tersi durumlar ve sansürün söz konusu olması bu çalışmayı temellendiren sorun olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda yazarlar Ankara’daki üniversite kütüphanecilerinin düşünce

¹³ Okutman, Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu. e-posta: guher@hacettepe.edu.tr

¹⁴ Arş. Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: alacaerdinc.61@hotmail.com

¹⁵ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: omerdalkiran@hacettepe.edu.tr

özgürlüğü konusundaki yaklaşımlarını ortaya koymak istemiştir. Ankete dayalı araştırma sonuçları Ankara'daki üniversite kütüphanecilerinin düşünce özgürlüğü ve sansüre ilişkin bilinç düzeylerinin yüksek olduğunu gösterse de kütüphanecilik eğitiminin düşünce özgürlüğü ve sansür bilincinin gelişmesindeki rolü yeterli bulunmamaktadır. Bu nedenle TKD ve Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinin işbirliğine gitmesi, Bilgi ve Belge Yönetimi alanında gerek akademik programlarda gerek kongre, konferans, seminer vb. etkinliklerde bu konuya daha çok yer verilmesi, literatüre bu alanda daha fazla çalışmalarla katkıda bulunulması önerilenler arasındadır.

3.Oturum: Kütüphane ve Bilgibilim Etiği

Oturumun ilk bildirisi Bülent Yılmaz tarafından hazırlanan **Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği ya da 'İyi Kütüphaneci' Olmak** başlığını taşımaktadır. Bu bildiri ile "etik" ve "meslek etiği" bağlamında doğru, iyi, ideal kütüphaneci betimlemesi yapılmaktadır. Bunun için yerel ve evrensel çerçevede değerler ve ortak paydalar dayanak alınmaktadır. Sonuç olarak, çalışmanın etik değerleri olan kütüphaneciye ilişkin özellikler ile bu değerlerin kütüphaneciye, kütüphaneci kanalı ile mesleğe ve daha geniş bakılırsa topluma neler kazandıracığı anlamında farkındalık oluşturması söz konusudur. Bildiride mesleki etik ilkeler üzerinden, bilgi ve belge yönetimi alanındaki mesleki etik ilkeler tanımlanmış ve bu ilkelerin mesleki alana katkıları değerlendirilmiştir. Mesleğinde etik ilkeleri göz ardı etmeyen, etik ilkeler ışığında hizmet sunan, düşünce özgürlüğüne bağlı kütüphanecileri, iyi kütüphaneci olarak değerlendirmektedir. Uygulamada çalışan kütüphaneciler açısından rehber niteliğinde olabilecek bu bildiri ile etik ilkelerin kütüphanecilik alanı için tanımlanması ve kütüphanecilerin hangi davranışlardan kaçınması gerektiği belirlenmiştir.

Mario Hibert¹⁶ tarafından hazırlanan **Hack the Power Back: Commons Based Librarianship** başlıklı bildiride yazar, kütüphanecilikte bilgi etiğine dayanarak mesleki tavır ve tutumlarda ilerleme ve kültürel dönüşümleri oluşturacak nitelikte bir eleştirel yaklaşımın eksikliği yanında ortak/beraber hareket etme kültürünün de olmadığı ve en önemlisi de bu konuların yeterince ele alınmadığından yakınmaktadır. Neoliberal hakimiyete karşı, ortaklık (paylaşım) ve eş düzeyli/ birebir iletişim odaklı politik ekonomiye doğru gelişen güçlü alternatif yapısı ile global vatandaşlık olgusunun önemine vurgu yapmaktadır. Olgular, ortak/beraberce üretilecek toplumsal değerleri yeniden yaymak üzere işbirlikçi/ ortak çalışmaya yatkın potansiyel yapıyı/kapasiteleri canlandıracak özelliktedir. Yine yazar, "commonist librarian" ortaklaştırıcı/ ortaklıkçı kütüphaneci diye nitelenen kütüphaneci figürünü, internet vatandaşı (netist), bilgisayar korsanı (hacker), bilgi işçisi (knowledge worker), üreten tüketici (prosumer: consumer ile producer sözcüklerini birleştirerek yaratılmış olduğunu düşünmekte ve ortaklıkçı (commonist) ve lisanssız kopyalayan (copyleftist) gibi adlarla anılan sosyal grupların bulunduğu kalabalık bir kitleye yakın bir yere yerleştirmektedir. Bu grupların da herkese açık, ortak yeni bir bilgi alanını inşa eden ve beraberce oluşturulan değerler ile karşı

¹⁶ University f Sarajevo Faculty of Philosophy Department of Comparative Literature and Librarianship. e-posta: mario.hibert@gmail.com

erişim modellerini sağlamak üzere kullanıcılara yardımcı olan bir ağ dünyasından geldiği bilinmektedir. Sonuç olarak kütüphanelerin radikal etik değerlere gereksinimi olduğu ya da en azından bilgi okuryazarlığı pratiği kadar, sosyal adalet ve demokratik duruşu esas alan çerçevede bilgi üretimi, yayımı ve tüketimi kavramlarının tanınmasını sağlayacak eleştirel kütüphanecilik bilgilerine/ yönlendirmesine gereksinim olduğu ifade edilmektedir. Yazar geleneksel sağ sol kutuplaşması yerine kütüphaneciliğin, bireyselliği, kendine özgülüğü ve çeşitliliği koruyup bu olgulardan bir yarar (sinerji) yaratması, deneyimlerin paylaşılması ve bu potada daha akıllıca görüş ve politikalar üretilmesi biçiminde bir yaklaşımla ortak etik değerler üretilmesinin yararına inanmaktadır.

Çalışmanın yerel değerlerin çeşitliliğini de kucaklayarak evrensel düzeyde ortak politika tutum ve değerleri üretme önerisi ile oldukça özgün olduğu görüşündeyiz. Ayrıca, alana hem farklı bir bakış açısı getirmesi hem de ortaklaştırıcı/ ortaklıkçı kütüphaneci (commonist librarian), internet vatandaşı (netist), üreten tüketici (prosumer: consumer + producer) gibi ağ dünyasının ortaya koyduğu ilginç/ görece yeni kavramları katması ile de dikkate değer olduğu düşünülmektedir.

Etik üzerine yapılan felsefeye yönelik betimleyici ve tanımlayıcı bir araştırma olduğu ileri sürülen ve Yalçın Yalçinkaya tarafından hazırlanan **Etik: Ektiğin Bilgi Tohumunu Başkası Biçiyor** başlıklı ve Yalçın Yalçinkaya¹⁷ tarafından hazırlanan kuramsal çalışmada, bireylerin bilgi alanındaki yetkesinin öncesinden ve sonrasında bağımsız olmadığı ifade edilir. Etiğin entelektüel mülkiyetin güvenliğini ve özgürlüğünü korumak üzere yapılandırıldığı sürece, gerçekte bilgilileri bilgisizlere ya da bilimsel olanları bilimsel olmayanlara karşı savunmak üzere yükümlülüklerini gerçekleştirmeye çalışabileceği vurgulanmaktadır. Yazar, etiğin, genel olarak; iyi olma ve/veya doğru yapma beklentisini taşıdığını, kütüphane yaklaşımının ise bilime, bilgiye, bilimsel araştırmaya dayalı bilgi yönetim hizmetlerinde-süreçlerinde iyi olmayı ve doğru yapmayı öngördüğünü ifade etmektedir. Özellikle bilim yaşamında karşı karşıya gelinen etik dışı davranışlarla mücadelenin yolu yazara göre ciddi bir eğitim-bilinç sürecinin oluşturulması ve/veya geliştirilmesidir. Yazar bu bağlamda kütüphanelerin rolünün önemine vurgu yaparken, “bilimin doğru çalışma laboratuvarları” olarak nitelediği kütüphanelerin bilgisel çalışmaların-yaklaşımların değerlendirilmesine olanak sunarak, bilimde etik dışı davranışlara yönelmeyi önleyebileceğine inandığını belirtir.

The Ethics in the Field of Library and Information Science in Algeria başlıklı ve Zahir Yahiaoui¹⁸ tarafından hazırlanan bildiri Cezayir’de kütüphane ve bilgibilim alanındaki öğrenim süreçlerinde etiğin yerinin ne olduğunu araştıran ve bu bağlamda öğrencilerin farkındalığının önemini vurgulamaya çalışan bir araştırmadır. Dayandığı hipotezlerden biri cinsiyet’in kütüphane ve bilgibilim alanındaki ders programlarında yer alan etik derslerine ilişkin öğrencilerin farkındalığını belirleyici bir değişken olduğu, diğeri ise lisansüstü düzeydeki eğitimin ikinci aşamasına gelen öğrencilerin ilk aşamadakilere göre farkındalığının

¹⁷ Marmara Üniversitesi. e-posta: yalcin.yalcinkaya@hotmail.com

¹⁸ Dr., University Centre of Relizane Algeria. e-posta: yy_zahir@yahoo.fr

arttığı biçimindedir. Algiers ve Khemis-Meliana Üniversitelerinde kütüphane ve bilginbilim alanında 1 ve 2. düzeydeki yüksek lisans öğrencilerine uygulanan anket çalışması ile elde edilen bulgular ne cinsiyet ne de yüksek lisans düzeyinin ikinci aşamasına gelmiş olmanın öğrencilerin etik konusunun önemine ilişkin farkındalığını önemli ölçüde etkileyen değişkenler olmadığı sonucunu göstermektedir. Ayrıca, etik konusunun başlı başına/ bağımsız biçimde ele alınmadığı ancak çeşitli konuların içinde yer aldığı söylenmiştir. Öğrencilerde, etik konusunun önemine ilişkin bir farkındalığın olması ders programlarında bir reform yapılmasına gereksinim duyulduğunu da göstermektedir.

Bu çalışmayı daha önce de okunmuş ve çalışmanın hipotezleri ile sonuçlarının uyuşmadığı yani hipotezlerinin kanıtlanmadığı görülmüştü. Hipotezlerde cinsiyet farkı ve yüksek lisansta 2. Düzeye gelmenin farkındalık üzerinde etkili olduğu ileri sürülürken sonuç kısmına gelindiğinde bu anılan değişkenlerin hiçbir rolü olmadığı; her iki cinsten öğrencilerin de ders programları ve etik hakkında benzer kanıda oldukları söylenmektedir. Diğer bir değişken olan yüksek lisansta ikinci aşamaya geçmiş olma durumunun, yine, farkındalığı arttırmadığı sonucu da belirtilmektedir. Bu soru işareti yaratan bir durum olup, bunun dışında Cezayir’le ilişkili eğitimde etiğin yeri ve öğrencilerin bakış açısını vermesi anlamında aydınlatıcı bir çalışma olduğu söylenebilir.

Meslek ve bilgi profesyonelliği mesleğinin varlıklarını belirleyen özelliklerin sorgulandığı **Türkiye’de Bir Meslek Olarak Bilgi Profesyonelliği** başlıklı ve Semanur Öztemiz¹⁹ ile İnci Önal²⁰ tarafından hazırlanan bildiri de bilgi teknolojilerinin bilgi profesyonelliği alanına farklı ve yeni bir yüz kazandırdığı sonucuna varılmaktadır. Bilgi merkezleri, kullanıcılar, bilgi hizmetleri, meslek üyelerinin işlevleri ve nitelikleri, eğitim ve unvanları ile statüleri gibi faktörler açısından bilgi profesyonelliği üzerinde köklü değişimlere yol açmıştır. Yazarlar, bilgi profesyonelliğinin kendine özgü özel bilgisi, eğitimi, örgütleri, etik ilkeleri, toplumsal sorumlulukları olan bir meslek olduğunu ifade ederken, bilgi teknolojilerinin sağladığı olanaklar çerçevesinde meslek üyelerinin daha aktif ve yükümlülüklerini daha hızlı, verimli bir şekilde yerine getirebilme becerisini edindiğini düşünmektedir. İleri sürülen en önemli noktalardan biri de mesleklerin zamana ve koşullara bağlı olarak değişen karakteristiklerinin belirli aralıklarla incelenmesini gerektirdiği ve bilgi profesyonelliğinin tam da bu bağlamda durağan değil tersine dinamik bir yapı taşıdığıdır. Yazarlar, mesleğe ilişkin toplumsal farkındalığın sağlanmasının, meslek üyelerinin önyargılı ve geleneksel imajlarından arındırılması için atılması gereken önemli bir adım olduğu görüşündedir.

4.Oturum: Mesleki Etik ve Profesyonellik – I

Dördüncü oturumun ilk bildirisi Selma Aslan²¹ tarafından hazırlanan **Katalog Kayıtları için Konu Başlığı Seçiminde Etik İlkeler: Bir Vaka Çalışması** olup, bilgi hizmetlerinde

¹⁹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: semanuroztemiz@gmail.com

²⁰ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: onal@hacettepe.edu.tr

²¹ Kütüphane Müdürü, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, selma@etu.edu.tr

çalışanların bireysel, toplumsal, mesleki ve kurumsal etik değerlere bağlı kalma kaygılarına karşın istemeden de etik olmayan davranışların içine düşebileceğini savunan yazar çalışmasında örnek olarak kaynaklara konu başlığı verilirken farklı yaklaşımlarla uygulama yapılmasını ele almaktadır. Özellikle Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinde yaygın olarak Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları listesinin kullanıldığını belirten yazar, bazı kataloglarda geçen “Ermeni soykırımı” başlığına işaret ederek çalışmasını söz konusu başlığın kullanımı ve konuya yaklaşımlarla ilgili bir anketle desteklemiştir. “Ermeni soykırımı” başlığının kimi kütüphaneler tarafından kullanılmakta olmasını etik açıdan değerlendiren yazar benimsenen yaklaşımların gözden geçirilmesi ve alternatif başlıklar üzerinde çalışma yapılmasında yarar olduğu sonucuna varmıştır. Kongre Kütüphanesi Konu Başlıklarının yüz yılı aşan bir süredir kullanılıyor olması nedeniyle yeni bir milenyuma girilirken yürütülen bir araştırmada çeşitli ülkelerde ulusal düzeyde uyarılma ve çeviri çalışmaları yapıldığının tespit edildiğine dikkat çeken yazar, ülkemizde de benzeri bir çalışma ile İngilizce ve Türkçe konu başlıkları otorite dizinleri oluşturulmasının, hem etik, hem mesleki saygınlık, hem de yönetsel açıdan bir gereksinim olduğuna işaret etmektedir.

Ümit Konya²² ve Nilgün Atay²³ tarafından hazırlanan **Yönetimde Etik Değerler ve Bilgi Merkezleri Açısından Bir Değerlendirme** başlıklı bildiri, etik kurallara duyarlı bir yönetim politikası ve uygulamaları olan kütüphane, arşiv, vb. kurumların etkin, verimli ve çağdaş hizmetler sunacağı; adil, güvenilir, saygın ve dürüst bir yöneticinin olduğu bir kurumun personelin gelişmesi ve kurum huzuru açısından da önemli olduğu düşüncesinden yola çıkılan bir çalışmadır. Temel amacı; bilgi-belge merkezlerinde etik kavramların uygulanmasını ve üniversite kütüphanesi çalışanlarının etik konusuna yaklaşımlarını araştırmaktır. Önemli bir oranda (% 46) üniversitelerin İstanbul’da yer alması nedeni ile İstanbul’daki devlet ve vakıf üniversitelerine uygulanan bir anket çalışmaya dayanak olmuştur.

Kütüphane ve Bilgi Merkezi Çalışanları Arasındaki Etik Dışı Davranışlara Bir Örnek: Psikolojik Taciz (Mobbing) başlıklı bildirisinde Berrin Küçükcan²⁴ tarafından gerek insan hakları gerek mesleki etik bağlamında oldukça önemli bir sorun olan, yaygın biçimde yaşandığı halde pek fazla dile getirilmeyen “mobbing” süreç ve yansımalarının araştırıldığı bu çalışma ile anılan sorunla mücadelede Türkiye ve farklı ülkelerdeki uygulamalar, ilişkili örneklemeler ve konuya ilişkin mevzuat ile uygulamalar irdelenmektedir. Sonuç olarak bu sorunun hemen her türden kurum ve konum ile düzeyde çalışan kişi için potansiyel tehdit olabileceği belirlenirken, tacize uğrayan kişinin öncelikli olarak neler yapması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, anılan durumun insan hakları açısından değerlendirilmesi yapılarak aynı zamanda çalışanların farkındalığı açısından hakları ve başvurabilecekleri yasal düzenlemeler, işverenin bu anlamda yükümlülükleri, bu konunun ceza yasasındaki yeri gibi oldukça önemli noktalar tartışılmaktadır. Bu anlamda, Türk Kütüphaneciler Derneği, Üniversite ve Araştırma

²² Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta:uko@istanbul.edu.tr

²³ Şube Müdürü, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Bilgi ve Doküman Yönetimi

²⁴ Dr., Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Kütüphanesi. e-posta: bkucukcan@ku.edu.tr

Kütüphanecileri Derneği ve Okul Kütüphanecileri Derneği başta olmak üzere tüm mesleki oluşumların duyarlılığının yeterli olmadığı ileri sürülerek hem bu kuruluşlarca yapılan çalışmalar hem de hizmet içi eğitim, seminer, bilimsel etkinlik vs. kapsamında çalışanların bilgilendirilmesi önerileri sunulmaktadır. Yazar ayrıca konunun bilgi ve belge yönetimi bölümlerinde akademik programlara dahil edilmesinin gerekliliğine de işaret etmektedir.

Üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin mesleğin profesyonellik olgusundan uzak olduğu ve ayrıca üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin kütüphane hizmetlerinde etik değerlere uyulmadan hizmet verildiği görüşünde olduğu varsayımlarından yola çıkılan ve Ayşenur Güneş²⁵ tarafından hazırlanan Üniversite Kütüphanecilerinin Gözünden Bilgi Hizmetlerinde Etik İlkeler ve Profesyonellik başlığını taşıyan bildiri Türkiye’de 2006 yılından önce kurulan 39 üniversite kütüphanesinde çalışan toplam 103 kütüphaneciye uygulanan bir ankete dayandırılmaktadır. Anket sonuçları değerlendirildiğinde varsayımları doğrulayacak biçimde üniversite kütüphanelerinde etik ilkelere ilişkin politikaların ve düzenlemelerin geliştirilmediği, etik ilkelere tam olarak uyulmadığı ve kütüphaneciliğin tam olarak profesyonelleşmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Yazar, profesyonelleşmenin sağlanabilmesi adına kütüphanecilerin daha çok yayın faaliyetlerinde bulunmaları için teşvik edilmesi ve profesyonelleşme anlamında da önemli bir eksiklik olan yabancı dil bilgisi sorununu çözecek önlemler alınması gerektiğini düşünmektedir.

Kütüphanelerin yönetsel etik ve örgütsel adalet kavramına olan bakış açıları ve hizmetlere olan yansımalarının irdelenmesi amacı ile İzmir’de hizmet veren kütüphanelerde görev yapan bütün personele anket uygulanmak istenmiş ve bu amaçla Türk Kütüphaneciler Derneği’nin yardımı ile kendilerine ulaşılan 104 denekten 45’i anketi yanıtlamıştır. Yusuf Yalçın²⁶, İbrahim Gençbüyür²⁷ ve Mehtap Akgün²⁸ tarafından hazırlanan **Yönetsel Etik ve Örgütsel Adalet Işığında Kütüphaneler: İzmir Kütüphaneleri** başlığını taşıyan bildiri kapsamında kütüphane çalışanlarının kütüphane hizmetlerinde yönetsel etik ve örgütsel adalet kavramına yönelik algıları ve kütüphane yöneticilerinin de üst yönetim ile olan ilişkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak kısaca yönetsel etiğe yönelik algıların kütüphane personeli ile kütüphane yöneticileri arasında paralellik gösterdiği söylenebilir. Örgütsel adalet kavramına ilişkin olarak kütüphane yöneticileri genel olarak pozitif bir düşünceye sahipken, kütüphane personelinin pozitif algısının yöneticilere oranla daha düşük olduğu izlenmektedir.

5.Oturum: Mesleki Etik ve Profesyonellik – II

Kütüphanecilik mesleki etik ilkelerini bilgi profesyonellerinin bakış açısından değerlendirmek amacını taşıyan ve İzmir’de çalışan 123 bilgi profesyoneline uygulanan 63 kişinin yanıtladığı (%51.2) anket çalışmasına dayanan ve Mehmet Ali Akkaya²⁹ tarafından hazırlanan **Kütüphane**

²⁵ Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, e-posta: akbulutaysenur@gmail.com

²⁶ Kütüphaneci, İzmir Üniversitesi Kütüphanesi, e-posta: yyalcin72@gmail.com

²⁷ Kütüphaneci, Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphanesi, e-posta: gencebuyur@gmail.com

²⁸ Kütüphaneci, Yaşar Üniversitesi, e-posta: makgun99@gmail.com

²⁹ Dr., Güney Deniz Saha Komutanlığı, e-posta: mali7akkaya@gmail.com

Çalışanlarının Gözünden Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkelerine Yönelik Bir Değerlendirme: İzmir Örneği başlıklı bildiri, bilgi profesyonellerinin önemli bir bölümünün var olan mesleki etik ilkelerin yeterliliği, anlaşılabilirliği ve yararlılığı konusunda sakıncalı yanlar bulunduğunu ve etik ilkelerin geliştirilmesine yönelik süreçte aktif rol almak istediklerini ortaya koymuştur. Türkiye’de henüz genel bir kütüphanecilik yasasının bulunmaması ve kütüphaneciliğe ilişkin yasaların bir kısmının da güncellikten uzak oluşu yazara göre mesleki etik ilkelerin etkinliğini olumsuz yönde etkileyen en önemli sorunlar arasındadır.

Üniversitelerin Kütüphanecilik, Arşivcilik ile Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinden mezun olarak İstanbul’daki üniversitelerin merkez kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin meslekî etik algısının incelendiği Üniversitelerdeki Kütüphanecilerin Mesleki Etik Algısı: İstanbul’da Bulunan Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Üzerinde Bir İnceleme başlığını taşıyan ve Pervin Bezirci³⁰ ile Özhan Sağlık³¹ tarafından hazırlanan bildiri genel olarak bu kütüphanecilerin etik davranışların kurum için taşıdığı öneme inandığını ortaya çıkarmaktadır. Ancak kütüphanecilerin kendilerine rehberlik edecek meslekî etik ilkelere gereksinim duyduğu ve ağırlıklı olarak TKD’nin temel değerleri hazırlaması, her kurumun da ayrı ayrı kendi yapısına göre meslekî etik ilkelerini hazırlaması görüşünün benimsendiği izlenmektedir. Çalışmanın dikkati çeken bir sonucu da vakıf üniversitesi kütüphanelerinde çalışan kütüphaneciler ile devlet üniversitesi kütüphanelerinde çalışanların görüşlerinin kimi konularda farklı olmasıdır. Vakıf üniversitelerinde çalışan kütüphaneciler daha çok TKD’nin hazırladığı mesleki etik ilkelerin kendilerine kılavuzluk ettiği, meslekî saygınlığı koruduğu ve TKD’nin temel değerleri hazırladıktan sonra her kurumun meslekî etik ilkelerini kendi oluşturmaması gerektiği yönünde düşünmektedir. Ancak devlet üniversitesi kütüphanelerinde çalışanlar tersine bu ilkelerin meslekî saygınlık bakımından koruyucu olmadığı ve mesleğin itibarını arttırmadığı yönünde daha fazla görüş belirtmektedir. Bu durum vakıf ve devlet üniversitelerinin politika, çalışma koşulları ve ücret farklılığını ve kütüphanecilerde oluşturduğu etkiyi yansıtan bir durum biçiminde algılanabilir.

İstanbul’daki üniversitelerin merkez kütüphanelerinde çalışmakta olan ve çoğunluğu Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY), Kütüphanecilik ve Arşivcilik mezunu kütüphanecilerin meslekî etik algısını saptamayı amaçlayan ve Tuğba Kızıloz³² tarafından hazırlanan **Kütüphanecilerin Mesleki Etik İle İlgili Tutumları** başlıklı bildiri var olan meslekî etik ilkelerin kütüphanecilere sağlıklı biçimde kılavuzluk edip etmediğinin yansırı mesleki itibara ne derecede katkı sağladığını da araştırmaktadır. Devlet ile vakıf üniversitesi kütüphanecilerinin meslekî etik algısının farklı olduğu varsayımından yola çıkılarak İstanbul’daki 47 üniversitenin merkez kütüphanesinde çalışmakta olan 294 kişiye anket uygulanmış olup, 103 kişi yanıt vermiştir. Çalışmanın sonucuna bakıldığında vakıf üniversitelerinin görece daha iyi koşullarının (çalışma koşulları, ücretler vb.) etik bağlamda da görece daha olumlu bir tabloyu ortaya çıkardığı

³⁰ Dr., İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı. e-posta: pervin@istanbul.edu.tr

³¹ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı. e-posta: ozhan.saglik@istanbul.edu.tr

³² Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümün. e-posta: tugbakiziloz@gmail.com

ve kütüphanecilerin görüşlerine olumlu yönde yansıdığı (ki bu çalışmanın varsayımını doğrulamaktadır) düşünülebilir. Yazar aynı zamanda oldukça yerinde bir saptama ile meslekî etik ilkelerinin kütüphanecilerin ya da bilgi ve belge yöneticilerinin bir meslek kültürü etrafında toplanmasını sağlama gibi çok önemli bir işlevi taşıdığını ifade etmektedir. Kütüphanecilerin etik davranışlar konusundaki bilinçleri ve farkındalıkları ile etik kurallarını uygulamada ne kadar etkili olduklarını saptamayı amaçlayan ve Ankara'daki halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin mesleklerinde etik davranma kaygısı taşımakla birlikte kurumlarında etik dışı uygulamaların varlığına inandığı hipotezinden yola çıkılan çalışmada varılan sonuçlar hipotezi doğrular niteliktedir. Çözüm önerileri bağlamında kütüphanecilere, mesleki etik ilkeleri ile ilgili meslek içi eğitim verilmesi, Türk Kütüphaneciler Derneği'nin hazırladığı *Mesleki Etik İlkeleri*'nin tanıtım ve yaygınlaştırılması, kaynaklarda sansüre etken olan siyasi kaygılardan arınma, kullanıcılar arasında hiçbir nedenle ayırım yapmama, teknik ve kullanıcı hizmetlerinde etik ilkelerle hareket ederek çalışma, kullanıcı kimliğinin gizliliği ve personelin iş güvenliği ve özlük hakları konusunda duyarlılık ile nesnel davranış yazarın önemle vurguladığı ilkelerdir.

Türkiye ve İran'da kütüphanecilik alanında bilgi hizmeti verenlerin mesleki etik ilkelerinin ve bu alanda yapılmış çalışmaların karşılaştırmalı olarak incelendiği ve Leila Hashempour³³ ile Özlem Şenyurt Topçu³⁴ tarafından hazırlanan **Bilgi Profesyonellerinin Mesleki Etik İlkeleri: Türkiye ve İran Kapsamındaki Karşılaştırmalar** başlıklı bildiriye uygulamada karşılaşılan farklılıkların temel nedeninin yasa ve yönetmeliklerden kaynaklı olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca, mesleki olarak etik konusunda farkındalığın artırılması için gerçekleştirilen bilimsel toplantı ve çalışma sonuçlarının alanla ilgili yasa ve yönetmelik çalışmalarına yansıtılması gerektiğine inanılmaktadır. Meslek etiği ilkelerine ilişkin tablodaki verilere göre Türkiye için durumun daha net olduğunu savunan yazarlar bunun nedeninin yayınlanmış bildirgeler, yönetmelik ve kanun maddelerine atıf yapılabilmesi olduğu kanısındadır. İran örneğinde bazı maddelerde “sınırlı” ifadesinin kullanılmasını ise ekonomik, siyasal ve yasal eksikliklere bağlamaktadırlar. Düşünce özgürlüğü, bilgiye erişim hakkı ve telif hakları konusunda yasal dayanak eksiklikleri ve kısıtlamalar söz konusudur. Ayrıca İran'da düzenlenen mesleki etkinliklerin daha çok Tahran ve İran Kütüphaneciler Derneği şubelerinin bulunduğu kentlerde yapılması sorununa işaret edilerek kütüphanecilerin maddi anlamda yeterince destek görmediği de ileri sürülmektedir. Yazarlar, uygulamada olan yasaların kısıtlayıcı olmasından çok, demokratik ve özgürlükçü olmalarının etik ilkelerin uygulanmasında bilgi profesyonellerine kolaylık sağlayacağı yönünde inançlarını ifade etmektedir. İran'da bu bağlamdaki durum hakkında farkındalık sağlanması ve Türkiye ile karşılaştırma olanağını sunması çalışmayı ilginç kılmaktadır.

³³ Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: leila_hashempour@yahoo.com

³⁴ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: ozlemsenyurt@hacettepe.edu.tr

6.Oturum: Düşünce Özgürlüğü Forumu

Türk Kütüphaneciler Derneği Düşünce Özgürlüğü Grubu yetkilileri Zafer Kızılkıran³⁵ ve Bülent Yılmaz ile M. Tayfun Güllü³⁶ ve Paul Sturges'in moderatör oldukları forumda, düşünce özgürlüğü hakkında yurt içi ve yurt dışındaki güncel uygulamalar ve sorunlar, bunların mesleğe yansımaları ve etik sonuçları üzerine görüşler dile getirilmiş, yerli ve yabancı konukların katkılarıyla kapsamlı bir tartışma ve paylaşım ortamı gerçekleştirilmiştir.

7.Oturum: Sosyal Medya ve Etik

Üniversite kütüphaneleri için kullanıcı odaklı hizmet anlayışının gittikçe artan önemi düşünüldüğünde Web 2.0 araçlarına dayanan sosyal medya kullanımının kullanıcıyı aktif konuma getiren etkileşimli doğası daha da ilgi uyandırıcı bir konum kazanmaktadır. Bu düşüncenin tetiklediği araştırma soruları ile yola çıkılan ve Güler Demir³⁷ tarafından hazırlanan **Üniversite Kütüphanelerinde Sosyal Medya Araçlarının Kullanımına İlişkin Etiksel Bir Yaklaşım** başlığını taşıyan bildirinin amacı üniversite kütüphanelerinde sosyal medya kullanımının neden, işlev ve özelliklerini belirleyerek bu anlamda olası etik sorunları irdelemektir. Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinin durumunu belirlemek üzere Türkiye'de ve dünyada en fazla tercih edilen Facebook aracını kullanan 59 üniversite kütüphanesine anket uygulanmış ve 43 yanıt alınmıştır (% 73). Dünyadaki durumun genel olarak belirlenmesi için de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir. Sonuç olarak, Facebook ve diğer sosyal medya araçlarının çoğu ülkede (gelişmiş ya da gelişmekte olan) sıklıkla kullanımına karşın, etik konuların çoğunlukla pek önemsenmediği anlaşılmaktadır. Etkin bir sosyal medya yönetimi için gerekli anahtar öğeleri aydınlatan iyi tasarlanmış ve yazılı etik politika rehberleri olan üniversite kütüphanelerinin sosyal medya kullanımı ile potansiyel olarak pek çok avantajı elde edeceğine inanılmaktadır.

Sosyal medya araçlarını kullanan üniversite kütüphanelerinin, bu ortama ilişkin yeni bir iletişim dili ve biçimine gereksinimi olup olmadığı, sosyal medya politika ve etik kurallarını belirleyip belirlemedikleri gibi araştırma sorularından yola çıkılan ve ankete dayanan bildiri Sema Çelikbaş³⁸ tarafından hazırlanmıştır. **Sosyal Medya Çağında Kütüphaneler ve Etik** başlıklı çalışmada aynı zamanda yurtdışı üniversite kütüphanelerinden örnekler kullanılmaktadır. Sonuç olarak, internetin kazandırdığı bu özgürlük ortamının, kişi ve kurumlara sağladığı fırsatların yanında, tehditleri de oluşturabileceği, bu anlamda önlemler almanın gerekliliği vurgulanarak kütüphanelerin, hem kurumsal itibarlarını korumak hem de kullanıcıları ile sağlıklı iletişim yürütebilmek adına özellikle sosyal medya politikalarını ve etik ilkelerini belirleyerek yazılı duruma getirmelerinin önemine işaret edilmektedir.

³⁵ TKD Düşünce Özgürlüğü Grubu başkanı, e-posta: zaferk@rekabet.gov.tr

³⁶ Dr., *Türk Kütüphaneciliği* dergisi editörü. e-posta: editor@tk.org.tr

³⁷ Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: gulerdemir2009@gmail.com

³⁸ Uzman, İTÜ Mustafa İnan Kütüphanesi. e-posta: semac@itu.edu.tr

Sosyal medya ve internet sitelerine erişimin engellenmesi üzerine genel bir değerlendirme amaçlayan ve Ali Korkmaz³⁹ tarafından hazırlanan **Sosyal Medya ve İfade Özgürlüğü** başlıklı bildiriye, sosyal medyanın sansürlenmesi yerine uygun yönerge/yönetmeliklerle düzenlenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Sosyal medyanın denetiminin tatmin edici düzeyde olmadığı, bu yüzden özel bir yönerge/yönetmeliğe gereksinim duyulduğu ifade edilerek aynı zamanda hükümetlerin sosyal medyanın doğru ve yanlış kullanımını değerlendirebilecek teknik uzmanları içeren bir komite oluşturması önerisi sunulmaktadır. Sosyal medyayı sansürlemek yerine kullanıcıların ve bu anlamda mağdur edilenlerin de haklarını koruyan bir düzenlemenin verimli olacağına inanan yazar Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun devletlerin yeni medyanın bağımsızlığı için teşvik edilmesi çağrısına da işaret ederek aynı duyarlılığın Türkiye için de oluşturulması gerektiği inancını dile getirmektedir.

8.Oturum: Ulusal ve Uluslararası Tanınabilirlik

Bilimsel yayıncılık sürecinde önemli yeri olan atıflardaki hataların karışıklığa neden olabilmesi ve kalite göstergesi olma açısından çalışmaya gölge düşürebilmesi kaygısı ile yapılan ve Güleda Doğan⁴⁰ tarafından hazırlanan **Atıflarda Kaynak Gösterme Hataları: 2010-2012** başlıklı bildiriye *Türk Kütüphaneciliği* dergisinde 2010-2012 yıllarında yayınlanmış bilimsel makalelerde dergilere yapılan atıflardaki kaynak gösterme hataları incelenmektedir. Çalışmanın sonucunda atıf hatalarının büyük çoğunluğunun, özellikle de günümüz internet ortamında erişimi engelleyici özellikte olmadığı ancak bunun bu hataların önemsiz olduğu anlamına da gelmediği ileri sürülmektedir. Atıf hatalarını azaltmak için daha fazla farkındalık yaratılması ve eğitim programlarının bu yönde yapılandırılması sunulan öneriler arasındadır. Dergi yayın kurullarının bilimsel çalışmaları değerlendirirken atıf yapılan kaynakları güncelliği ve çeşitliliğinin yanı sıra doğruluk, eksiklik gibi ölçütler bakımından da değerlendirmesi gerektiği biçimindeki öneri de bu süreçlerde atıfların bu şekilde dikkate alınmadığı düşünülürse anlamlı bir öneridir.

Elsa Bitri⁴¹ ve Hasan Keseroğlu tarafından hazırlanan ***Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası Dergilerinin Özlerine Eleştirel Bir Bakış*** başlıklı bildiriye özlerin bir araştırmanın bilimselliğinin göstergelerinden biri olduğu, çalışmanın önemi, amacı, soru veya soruları, hipotez veya hipotezleri, kapsam, yöntem, veri toplama tekniği, elde edilen bulgular ile bu bulguların önemi, uygulanabilirliği ve/veya alana katkısını (sonuç) içermesi gerektiği ileri sürülmektedir. Çalışma araştırmalarda “öz” ün oluşturulmasında daha özenli olunmasını düşündüren bir çalışmadır. *Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası* dergilerinde bu bağlamda zaman zaman bilimsellik ölçütlerinin göz ardı edilebildiği varsayımı ile yola çıkılan çalışmanın ortaya koyduğu bulgular anılan varsayımı desteklemektedir. Yayın politikalarının iyileştirilmesi, yazar ve araştırmacıların bu anlamdaki algı ve bilinç düzeylerinin geliştirilmesi ve belirsizliklere karşı

³⁹ Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi. e-posta: alikorkmaz@erciyes.edu.tr

⁴⁰ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: gduzyol@hacettepe.edu.tr

⁴¹ Öğretim Görevlisi, Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: elsabitri@gmail.com

yapılandırılmış öz kullanılması önerileri sunulmuştur. Bilimsel üretim süreçlerinde geliştirilen “öz” lerin salt biçimsel ya da yapısal birer ayrıntı olmayıp aslında çalışmanın tümüne ayna tutan çok önemli, belirleyici nitelik taşıdıkları mesajını vermesi bakımından dikkate alınması gereken bir çalışmadır.

Türkiye kütüphanecilik ve bilgibilim literatüründe ortak yazarlık durumunun irdelendiği **Türkiye’de Kütüphanecilik ve Bilgi Bilim Literatüründe Ortak-Yazarlık Üzerine Bir Çalışma** başlığını taşıyan bildiri *Türk Kütüphaneciliği, Bilgi Dünyası ve Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*’nde yayınlanmış 452 adet hakemli makalede yazar adları, kurum ve bölüm bilgileri incelenmektedir. S. Cihan Doğan⁴², Güleda Doğan ve Zehra Taşkın⁴³ tarafından hazırlanan bildiri elde edilen sonuçlar, Türkiye’de Kütüphanecilik ve Bilgibilim alanında ortak yazarlığın çok yaygın olmadığını, buna karşın son yıllarda görece bir artış olduğunu göstermektedir. Bu alanda kurumlar ve bölümlerarası işbirliği oldukça düşük düzeyde olduğu için alana farklı ve çeşitli konularda çalışmalar ile katkı sağlanması bakımından özellikle bölümlerarası işbirliğinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Türk kütüphanecilik literatüründe yazar adlarının belirtilmesine ilişkin durumun, yaşanan sıkıntı ve karmaşıklıkların ortaya konulması amacı ile 2000-2012 yılları arasında *Türk Kütüphaneciliği* ve *Bilgi Dünyası* dergilerinde yayımlanmış toplam 494 hakemli makale ve görüşün yazar adları bağlamında incelendiği ve önerilerin sunulduğu **Türk Kütüphanecilik Literatüründe Yazar Adı Karmaşası** başlıklı bildiri Zehra Taşkın tarafından hazırlanmıştır. OJS sistemlerine yazar adlarının hatalı kayıt edilmesi, bu adların farklı çalışmalarda farklı şekillerde geçmesi ve atıflarda hatalı kullanımı gibi nedenlere dayanan karmaşanın önüne geçilebilmesi için ResearchID, Author Identifier, ORCID vb. oluşumlar ile yazarlara tekil birer numara verilmesi gibi yöntemler önerilmektedir. Ayrıca, yazar, Türk kütüphanecilik dergilerinde yapılan yayınların hazırlanması ve denetimi süreçlerinde yazarlar, hakemler ve editörlerin üzerlerine düşen çeşitli yükümlülükleri yerine getirmesi durumunda yazar adı karmaşasının daha az yaşanacağına inanmaktadır. Bu sorunları önlemek üzere programlanmış proje ve çalışmalar örnek verilirken, yazar adları aynı dahi olsa bir ayırımın yapılabilmesini olası kılmak için her iki dergiye makale gönderen yazarlardan ORCID numarası talep edilerek standartlaştırma sürecinin başlatılması önerilmektedir. Bunun gibi yazar, dergi veya kurum adlarında var olan standardizasyon sorunlarının çözümü için geliştirilmiş teknikler üzerinde durulmasının da önemli olduğu vurgulanmaktadır.

9.Oturum: Bilimsel Yayıncılık ve Aşırmacılık Algısı

Temel amacı Türkiye’de yayınlanan sosyal ve insan bilimleri konu alanındaki bilimsel dergilerdeki hakemlik sürecinin niteliğini yazar, hakem ve editör bakış açılarından incelemek olan ve çevrim içi bir ankete dayandırılan ve Hülya Dilek Kayaoğlu⁴⁴ ile M. Tayfun Güle

⁴² Kütüphaneci, Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri. e-posta: scdogan@hacettepe.edu.tr

⁴³ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: ztaskin@hacettepe.edu.tr

⁴⁴ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: dilekkayaoglu@gmail.com

tarafından hazırlanan **Türkiye’de Sosyal Bilim Dergilerinde Hakemlik Süreci: Yazar, Hakem ve Editör Bakış Açılarında Bir İnceleme** başlığını taşıyan bildiri, bu süreçten memnuniyetsizliği ve sürece ilişkin güvensizliği ortaya çıkaran yanıtların ağırlığı ile dikkati çekmektedir. Değerlendirmelerin zaman zaman bilimsel ölçütlere dayanmayıp nesnellikten uzak, sübjektif, kişisel kaygılarla yapıldığı biçiminde görüşler ağırlıklıdır. Çifte körleme yöntemi bu bağlamda yeterli bulunmadığından alternatif yöntem(ler)in uygulanması önerisinin sunulduğu çalışma önemli bir soruna işaret ettiği için dikkate alınması gereken bir çalışmadır.

Akademisyenlerin etik ihlallere ilişkin farkındalıklarını saptamak amacı ile yapılan ve Atatürk Üniversitesi’nde görev yapmakta olan akademisyenlere uygulanan anket çalışmasına dayandırılan **Akademisyenler Arasında Bilimsel Yayıncılık Etiği: Atatürk Üniversitesi Örneği** başlıklı bildiri Hüseyin Odabaş⁴⁵ ve Zuhâl Özmen⁴⁶ tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada akademisyenlerin bu bağlamda önemli oranda bilinçli olmalarına rağmen yayıncılık sürecinde etik ihlallerin yaşandığını ve yaşananlara karşı yeterli girişimin bulunmadığı ya da kayıtsız kalındığı ortaya konulmaktadır. Yazar bu sorunların yalnız yazarlar değil yazar da dahil yayıncılık sürecinde rol alan bütün paydaş grupların (yazar/araştırmacı, araştırma kurumu gibi yazan-hazırlayan grup ve editörün, hakem, danışman, kütüphaneci ve okuyucu gibi eseri yayınlayan, dağıtan ve kullanıma sunan grup) sorumluluklarını yeterince yerine getirmesi biçiminde oldukça yerinde bir saptama yapmaktadır. Şüphesiz, bilimsel üretimin ilk, temel kaynağı olan yazarların eğitimi ve bilimsel araştırma yöntemleri ile etik konusunda bilinçlendirilmesi esastır. Anılan süreçlerde okuyucunun bilimsel yayınlarda gördüğü yanlış, etik dışı oluşumlara karşı geribildirimde bulunmasını destekleyecek politikaların geliştirilmesi önerisi, okuyucuya aktif sorumluluk vermesi ve bilimsel üretim süreçlerinin etkileşimli boyuta taşınmasını sağlayacak bir ilerleme olacağından (kanımca) neredeyse ayrı bir araştırma konusu olacak kadar önemli bir noktadır. Benzer bir öneri ile bu süreçte kütüphanecilerin de benzer konumda anılması söz konusu olduğundan, bu türden yaklaşımların bildiriye daha da özgün duruma getirdiği söylenebilir.

Who’s the Peer in a Networked World başlıklı ve Samir Hachani⁴⁷ tarafından hazırlanan bildiride yazar özellikle son yıllarda bilginin gittikçe artması/enflasyonu nedeni ile üretilen bilginin niceliksel ve niteliksel anlamda sınırlandırılmasına başladığını ve akran değerlendirme sürecinin de tam bu noktada bir eşik/bir geçit olarak devreye girdiğini söyler. Ancak bu sürecin skandal türü durumlara zemin hazırlayacak türden bir gizlilik yapısı içinde işlenmesi söz konusudur. Yazara göre, herkesin üzerinde uzlaştığı durum ise bu sürecin mutlaka bir reforma gereksinim duyduğudur. İnternet ve ACP, ETAI ve F 1000 gibi pek çok site bu bağlamda pratik ve bağlantılara açık yapısı ile herkesin bu sürece katılımına izin veren özelliktedir. Yazar bu bağlamda bilimsel çalışmaların akran değerlendirmelerinin/hakemlik süreçlerinin değerlendirmelerine şeffaf/açık olduğu sistemlerin gelişmekte olduğunu

⁴⁵ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: odabashuseyin@gmail.com

⁴⁶ Atatürk Üniversitesi, e-posta: zuhalozmen91@gmail.com

⁴⁷ Lecturer, Algiers’ University School of Library Science Faculty of Social and Human Sciences. e-posta: sam_hac1@yahoo.fr

belirtmektedir. Yazara göre ayrıca en önemlisi de bilimsel çalışmaları değerlendiren kimselerin geleneksel yapıdaki hakemlerin sahip olmadığı uzmanlık ve deneyimlere sahip olabilmeleridir. Ancak çalışmada aslında bilimsel yazıyı/makaleyi tam olarak eleştiren, dominant olan kişi/kişilerin kim olduğu yani kimin aslında bir çalışmanın bilimselliğine karar verdiği sorusuna karşılık bu kişi ya da kişilerin o alanda yetkin ya da yetkin değil herhangi kişiler olabileceği yanıtı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda hakemlik süreci “açık” bir süreç olmakla beraber bilime ne kadar hizmet ettiği bir soru biçiminde gündeme gelmektedir. Çalışma hakem değerlendirme sürecinin adilliği/doğruluğu/güvenilirliğini sorgulaması bağlamında Hülya Dilek Kayaoğlu ve M. Tayfun Güllü'nin çalışması ile ortak özelliklere sahip olduğunu düşündürmektedir. Hakemlik sürecinin diğer ülkelerde de güvensizlik yaratan nitelikleri nedeni ile eleştirildiği; daha şeffaf, daha güven verici alternatif sistemlerin araştırıldığı, internete dayalı gelişmelerin bu süreçleri iyileştirici özellikteki olanaklarının da araştırılmaya değer olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Umut Demir⁴⁸, Nurşah Arslan⁴⁹ ve Büşra Yalçın⁵⁰ tarafından hazırlanan **Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin İntihal Algıları** başlıklı çalışmada, Bilgi ve Belge Yönetimi 4. sınıf öğrencilerinin tamamının intihal kavramının farkında olduğu sonucuna varılmaktadır. Bunun nedeninin de derslerin içeriğinde, doğrudan ya da dolaylı olarak bu kavramla ilgili konuların varlığından kaynaklanması olarak belirtilmektedir. Çoğunluk intihal yapma davranışıyla ilgili genel hataları bilmekte ancak intihal ihlallerine sebep olan küçük ayrıntıları daha az dikkate almaktadır. Öğrencilerin intihali saptayan yazılımlardan da haberi olduğu anlaşılan çalışmada aynı zamanda çoğunluğun intihal yapmanın mutlaka yaptırımla karşılaşması gerektiğine inandığı sonucu da çıkarılmaktadır. Çalışma, bir yandan bilimsel çalışmaların özgünlüğü, güvenilirliği ve özsaygı gibi değerler bağlamında önemi olan intihal/aşırmacılık kavramına dikkati çekmesi bir yandan da gerek potansiyel meslek elemanlarının bu bağlamda durumunu yansıtmaları gerekse akademik düzeyde yine aynı bağlamda ne kadar farkındalık kazanıldığını ölçmesi anlamında önemlidir.

İran'da Babol Teknoloji Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora öğrencilerine uygulanan bir anket ile intihal/aşırmacılık konusunda Makine Mühendisliği Bölümü öğrencilerinin yaklaşım ve davranışlarının araştırıldığı **Student Attitudes to Plagiarism in the School of Mechanical Engineering, Babol University of Technology: A Survey Study** başlıklı bildiri Azra Daei⁵¹, Ali Sadeghzadeh Vayghan⁵², Azam Najafgholinezhad tarafından hazırlanmıştır. Anket sonuçları öğrencilerin yüzde 75 den çoğunun bu kavramın farkında olduğunu ve onaylamadığını göstermektedir. Yüzde 18 kadar oranda öğrencinin de intihal yaptığı sonucu çıkan çalışmada bu sorunun önüne geçmek için bu konuda eğitim ve etik

⁴⁸ Öğrenci, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: canumut.demir@gmail.com

⁴⁹ Öğrenci, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: arslannursah@gmail.com

⁵⁰ Öğrenci, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: byalcin@gmail.com

⁵¹ e-posta: o_daii@yahoo.com

⁵² e-posta: sadeghzadeh3832@yahoo.com

kuralların geliştirilmesi, entelektüel mülkiyet, telif hakları, intihali saptayan programlar, sistemler hakkında bilgiler verilmesi ve bilimsel hırsızlık sayılan bu duruma ilişkin yaptırımlara başvurulması vb. öneriler sunulmaktadır.

10.Oturum: Kütüphane ve Bilgibilim Eğitimi ve Değişik Konuları

Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) bölümlerinin bulunduğu ondan fazla üniversite örnek alınarak BBY bölümlerinde eğitim programlarının mesleki yeterlilik bağlamında sorgulandığı ve Bologna süreci ile ALA ilkelerinin ölçüt alındığı, Neslihan Er⁵³ ve Aynur Ersoy⁵⁴ tarafından hazırlanan **Mesleki Yeterlilikler Bağlamında Türkiye’deki BBY Bölümleri Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi** başlıklı bildiriye varılan sonuçlardan biri ALA’ın yeterliliklerine farklı oranlarda ağırlık verilmesidir. Bunun yanı sıra yeterlilikleri kapsama oranları açısından en yetkin ilk üç kurumun Atatürk Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi olduğu sonucuna varılmıştır. Derslerde genel olarak mesleğin temel kavramları, kayıtlı bilginin düzenlenmesi ve teknolojik beceriler alanında yoğunlaştığı görülürken sürekli eğitim ve yaşam boyu öğrenme, araştırma, yasal düzenlemeler, telif hakları konularına çok az değinildiği de ifade edilmektedir. Sonuç olarak KBB (Kütüphanecilik ve Bilgi Bilim) alanında mesleki örgütler ve kurumlar tarafından onay almış ulusal bir mesleki yeterlilik dokümanı hazırlanması, BBY bölümleri ders programlarının ve ders içerik paketlerinin hazırlanacak ulusal yeterlilik dokümanındaki ölçütlere göre revize edilmesi önerilmektedir. Anılan dokümanın ve eğitim programlarının belirli aralıklarla gözden geçirilerek yenilenmesi yararına vurgu yapılırken ve eğitim programları hazırlanırken hangi yeterliliklere ağırlık verileceği, derslerin hangi yeterlilikleri kapsayacağı konularının da ilgili bölümler tarafından tartışılması gerektiği belirtilmektedir.

Coşkun Polat⁵⁵ ve Kasım Binici⁵⁶ tarafından hazırlanan **Kütüphane ve Bilgi Bilimi Düşünsel Altyapısının Gelişimi: Kelime Bulutu Yaklaşımı ile Bir İçerik Analizi Denemesi** başlıklı bildiriye Library, Information Science & Technology Abstracts (LISTA) veri tabanındaki bilimsel yayınların başlık ve özetlerine yönelik bir içerik analizi yapılmakta kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki çalışmalarda dönemsel olarak hangi konuların ön planda olduğu temsili kelimeler ile ortaya konmaya çalışılmaktadır. Araştırma sonucunda kütüphane ve bilgi bilimi alanındaki çalışma konularının dönemsel olarak farklılıklar gösterdiği, teknoloji ve eğitim temalı çalışmaların arttığı saptanmıştır. Çalışmada sözcük ve ifadelerin, başlık ve özetlerde benzer oranda temsil edildiği anlaşılmakta, genel olarak tüm dermede “library” ve “information” sözcükleri en sık rastlanılanlar olarak ileri sürülmektedir. Yine önemli bir saptama olarak örneğin “cataloging” sözcüğünün 2000-2002 döneminde sık görülen terimlerden biri olmasına karşın, izleyen dönemlerdeki araştırmalarda nadiren görüldüğü ancak “literacy” sözcüğünün

⁵³ Arş. Gör., AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: neslihan.er@ankara.edu.tr

⁵⁴ Uzman, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı. e-posta: ersoyaynur@gmail.com

⁵⁵ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: polatcoskun@gmail.com

⁵⁶ Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: binici82@gmail.com

ise aksine 2000-2002 döneminde sık tekrar edilmesi belirgin bir durum değilken, özellikle 2003-2005 ve sonraki dönemlerinde “information” ile birlikte sıkça kullanıldığı izlenmektedir. Tüm dönemlerde geçen information literacy, public library, academic library, digital library, university library, library services, information technology, web site şeklindeki en sık kullanılan kelime grupları ise 2000 yılından günümüze meslekte üzerinde en çok durulan ve disiplinin değişmeyen konularını yansıtmaktadır. Son zamanlarda kullanımı artan health information, web 2.0, library 2.0, semantic web, social media/ network/ networking gibi kelime öbekleri ise yeni yönelimlere işaret etmektedir. Sonuç olarak, bilimsel yayınların bilgibilimi ve kütüphane merkezli, mesleğin temel uğraş alanlarını yansıtır içerikle ele alındığı, teknolojik gelişmeler ve bilgi merkezlerinin eğitim faaliyetlerinin son dönemdeki çalışmalar için artan eğilime sahip konular olduğu, teknolojik gelişmeler ile birlikte ortaya çıkan yeni kavramlar ve araçların çalışma konularına da yansıdığı vurgulanmaktadır. Ayrıca çalışmanın vardığı bir diğer önemli sonuç çalışmanın yönetimiyle ilgili işlenmemiş metin üzerinden kelime ve etiket bulutları oluşturmada kullanılan mevcut araçların henüz gelişim aşamasında olduğu ve söz konusu yöntemle içerik analizinin yapılmasında detaylı incelemelere olanak vermediği biçimindeki saptamadır. Benzeri yönteme başvuracak araştırmacılara ışık tutması ve alana ilişkin kelime bulutu yaklaşımı ile son eğilimleri ortaya koyması bakımından anlamlı bir bildiridir.

Türkiye’de ve dünyada bellek kurumu olarak kabul edilen arşivler, kütüphaneler ve müzelerde dijitalleştirme uygulamaları ve dijitalleştirilen içeriğin bütünleştirilmesine dönük koşulların araştırıldığı ve Nilay Cehver⁵⁷ ile Özgür Külcü⁵⁸ tarafından hazırlanan **Türkiye’de ve Dünyada Bellek Kurumlarında Kültürel Mirasın Dijitalleştirilmesi, Tanımlanması ve Bütünleştirilmesine Dönük Koşullar** başlıklı bildiri geleneksel olarak arşiv, kütüphane ve müze materyallerinin farklı kurumlarda, birbiriyle ilgisiz yöntem ve teknikler kullanılarak düzenlendiği ve hizmete sunulduğu sonucuna varılmıştır. Bu materyallerin tanımlanması ve kataloglamasında da farklı sistem ve teknikler kullanılırken bir yandan da 2000’li yılların başından itibaren bilgi teknolojilerinin sağladığı olanaklarla elektronik ortamda farklı içeriklerin bütünleştirilmesi ve tek bir noktadan hizmete sunulmasına dönük çalışmaların yoğunlaştığı, Europeana, Elektronik Kültürel Atlas İnisiyatifi, ICOMOS gibi örneklerin ortaya çıktığı sonucu dile getirilmektedir. Türkiye’de kültür mirası niteliğindeki kaynakların tanımlanması için geliştirilmiş özel bir kataloglama ya da üstveri şeması bulunmaması sorununa da vurgu yapılırken kaynakların türlerine göre kütüphanecilik alanında kullanılan ve daha çok kitap türü materyalleri için geliştirilmiş standartlar ile müzecilikte kullanılan ve uluslararası standartlarla (CARARE, LIDO, ATHENA vb.) tam olarak uyuşmayan tanımlama sistemlerinin kullanılmasının yaygın olduğu ifade edilmektedir. Dünya kültür mirasının önemli bölümüne ev sahipliği yapan Türkiye’nin bu zenginliğinin anlaşılması için ülkenin tarihi ve kültürüne ilişkin eserleri paylaşmakla sağlanacağı belirtilerek konuyla ilgili duyarlılık gerektiğine işaret edilmektedir. Bu bağlamda, dijitalleştirme çalışmalarında belirli bir düzeye gelen Türkiye’nin

⁵⁷ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: nilcehver@gmail.com

⁵⁸ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: ozgurkulcu@hacettepe.edu.tr

kültür kurumlarının ileri bir düzeyde ulusal ve uluslararası ölçekte standartlar ve ortak çalışma zeminlerine dayanarak kaynak tanımlama, paylaşım ve erişimine dönük koşullar üzerine yoğunlaşması önerilmektedir.

Halise Şerefoğlu Henkoğlu⁵⁹ ve Türkay Henkoğlu⁶⁰ tarafından hazırlanan **Dijital Yerlilerin Bilgiye Erişimi: Riskler ve Güvenli İnternet Kullanımına Yönelik Öneriler** başlıklı bildiri internet ortamında “dijital yerli” olarak anılan; dijital gelişmelerin içine doğan yaş grubundaki çocuklar ile gençlere yönelik risk ile tehlikelerin ve bu bağlamda Türkiye’de izlenen yol, benimsenen politika ve alınan önlemlerin araştırıldığı çalışma, internetin yararları yanında belli denetimlerden bağımsız kullanımının oluşturacağı sakıncalara işaret edilmektedir. Yazarlar, Türkiye’de güvenli internet kullanımına yönelik olarak alınan önlemlerin daha çok “erişimi engelleme” politikasının bir parçası olduğunu, teknik yöntemlerle yapılan engellemelerin de güvenli internet kullanımını tam olarak sağlayamadığını ifade ederek daha etkili ve kalıcı yolun çocukların kendi iradeleri ile zararlı içeriğe karar vermelerini sağlayacak bilinci oluşturmak olduğu biçiminde oldukça yerinde bir çıkarıma varmaktadır. Bunun için, yazara göre eğitim müfredatı içinde bu konuya önem verilmeli ve ailelerin de eğitim sürecine katılmaları sağlanmalıdır. Çocukların güvenli internet kullanımının sadece devletin almış olduğu erişim engelleme politikaları ile sınırlı olmaması ve ailelerin de bu konuda sorumluluklarının bulunduğu bilincinin oluşturulması önerisinde bulunmaktadır. Yasal ve politik düzenlemelerin ve alınacak teknik önlemlerin yanı sıra devlet düzeyinde bu tür bilinçlendirme çalışmalarına daha fazla destek verilmesi ve ailelerin daha fazla sorumluluk almalarına katkı sağlanması ideal olan durumdur. Bu bağlamda aileler, eğitimciler, sivil toplum kuruluşları vb. bütün paydaşlara sorumluluk düşmekte, toplumun bütün kesimlerinde güvenli internet kullanımına ilişkin farkındalık oluşturulması gerekmektedir.

11.Oturum: Türk Kütüphaneciliğinde Bilimsel İletişim Sürecini İyileştirme Çalıştayı

Ülkemizin en eski, dünyanın da en eski 30 mesleki ve bilimsel süreli yayınlarından biri olan *Türk Kütüphaneciliği* dergisinin Editörler Kurulu tarafından hazırlanan ve Güleda Doğan, Süreyya Çankırı⁶¹, Meriç Dirik⁶² ve M. Tayfun Gülle tarafından sunulan, “Bilimsel Makale Hazırlama Süreci, Bilimsel Etik, Yayın Etiği, Bilimsel Değerlendirme Süreci” başlıkları kapsamında 4 bölümden oluşan sunum ile başlayan çalıştayı temel amacı son yıllarda devasa boyutlara ulaşan bilimsel içerik ile birlikte ortaya çıkan kalite problemlerinden hareketle, bilimsel iletişimin kalitesinin nasıl korunacağı ile ilgili yazarlar, editörler, hakemler ve okuyucular için temel bilgiler sunmak olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda Türk kütüphanecilik literatürüne 62 yıllık bir katkısı olan *Türk Kütüphaneciliği* dergisi üzerinden bilimsel iletişim süreci ayrıntılı bir şekilde tartışılmış ve katılımcı önerilerinin daha sonra hazırlanarak meslektaşlara uygulanacak

⁵⁹ Bilişim Teknolojileri Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı. E-posta: serefogluh@gmail.com

⁶⁰ Bilişim Uzmanı, Hacettepe Üniversitesi, e-posta: henkoglu@hacettepe.edu.tr

⁶¹ Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: scankiri@gmail.com

⁶² Mikro Bilgi Kayıt A.Ş. e-posta: mericdirik@gmail.com

anket sonucu ile birleştirilmesinden elde edilecek *ilkeler listesinin* hazırlanacağı ve 2016 Sempozyumunda kamuoyuna duyurulacağı bilgisi paylaşılmıştır.

Genel Değerlendirme

Sempozyumda genel olarak etik ve ilişkili kavramların kütüphane ve bilginbilim alanı ile kuramsal boyutta ilişkisi ve algısı; akademik ve uygulama boyutunda nasıl anlaşılıp ele alındığı, hangi uygulamalarla (politika, etik kodlar vb.) yaşama geçirildiği konuları aydınlığa kavuşmuştur. Ana hatları ile edindiğimiz izlenim şu biçimdedir: Diğer ülkeler de içinde akademisyen ve uygulamacılar (ve aynı zamanda da kimi bildirilerde sorgulandığı gibi eğitime bu alana ilişkin ne kadar yer verildiğini ve nasıl yansıdığını belirleyici konumdaki öğrenciler) tarafından etik bağlam oldukça önemli bir yere konulmaktadır. Ancak önemi ve yararına inanılmakla beraber uygulama düzeyinde yansımaları pek de sevindirici bir tabloyu açığa çıkarmamaktadır. Genel olarak etik önlemlerin temelini dayayacağı yasaların ve politika ile yönergelerin yokluğu, eksikliği ya da yetersizliği söz konusudur. Etik, tarihsel süreçte köklü ve eski bir konu olmakla beraber, belki de eksikliği ilk bakışta somut, görünür olmayıp gizil olan; belirli olgu, olay ve koşullara bağlı açığa çıkan bir doğaya sahip olduğundan öncelikler arasında yerini alamamış olabilir. Fakat yeni medya (sosyal medyayı da içeren teknoloji ve araçlarla donanan ortam) ve kütüphanelerin de içinde yer aldığı sayısal ortam ile gelişen, yeni yüzler edinen hizmetlerin eskisine göre daha fazla görünür olması ve diğer gelişmelerin doğal sonucu ile “etik” bağlam gerekliliğini ortaya daha fazla koyacaktır (Somutlaştırmak gerekirse, örneğin intihale ilişkin ayrıntıları saptayan yazılım programları ve benzeri mekanizmalar belki de yarın çok daha gelişmiş örnekleri ile ortaya çıkacak; intihal girişimleri daha fazla caydırıcı önlemlerle karşılaşacaktır. Teknolojik gelişmelerin sadece intihal değil diğer etik dışı eylemleri de filtreleyici yeni araç, gereç ve oluşumların potansiyel gücü olabilir).

Sempozyumun sınırları içinde hemen her ülkede aşağı yukarı benzeri sorunların birbiri ile örtüşmesinin dikkati çeken bir durum olduğu kanısındayız. Bunlar: etik politikalarda belirsizlikler, eksiklikler, yeterli ayrıntıları kapsamayıp çok genel ifadeleri içermeleri, mevzuatın bu yönde yetersizliği, intihal algısı ve intihal konusunda bilinç, eğitim, farkındalık eksikliği ve sorunlar, bilimsel yayın üretimi süreçlerinde yaşanan sıkıntılar ve hakemlik süreçlerinin sağlıklı, güven uyandırmayan yapıda oluşu vb. Bu örtüşmenin temeli, ülkelerin genel anlamda sosyo-politik, sosyo-ekonomik dinamiklerinin benzer kaygılarla biçimlenmesi ve aynı zamanda teknoloji, bilişim ve iletişim alanındaki gelişmelerin aşağı yukarı benzer bir ivme ile yükselmesine dayalı olabilir. Tüm bu süreçler istediklerini çabuk, zahmetsiz, kolay elde etmek isteyen, kendisini merkeze koyan, (Capurro’nun konuşmasında da değindiği “phubbing” olgusu içinde anılan; akıllı telefonuna gömülüp yanındakilerle ilgilenmeyen insan tipi gibi) tüketim toplumunun ortaya koyduğu “yeni insan modeli” ni geliştirmiş olabilir. Böyle bir modelinse “etik” kavramını kuramsal olarak desteklemesi ve yararını dile getirmesi ancak uygulama boyutunda oportünist/fırsatçı tavırla gözardı etmesi şaşırtıcı olmayabilir (Ancak elbette bu varsayımı sınamak için bu “yeni türde insan” ı tarihsel olarak eski halleri ile karşılaştırmak

gerekebilir).

Ana konusu “Etik: Kuram ve Uygulama” olan *1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu* Türkiye için, BBY alanı için önemli bir boşluğu doldurur niteliktedir. Ulusal ve uluslararası yüzlerce toplantı, seminer sempozyum, konferans ve kongrede genel olarak teknoloji ve gelişmelere odaklanıldığını görmek olanaklıdır. KBB veya BBY etiğinin her yönüyle irdelendiği bir toplantı yoktur. Bu açıdan, bu sempozyumun BBY yayınları arasında önemli bir yer edineceği görüşündeyiz.

Konuşmacı, ortak yazar veya oturum başkanı olarak toplam 59 konuşmacı ve 40’tan fazla kayıtlı dinleyicinin olduğu sempozyum ile ilgili nicel değerlendirmeler Tablo 1 ve 2’de yapılmaktadır.

(Tablo 1): Sempozyum Etkinlik Tür ve Sayılarının Dağılımı

Etkinlik	Sayı
Açılış konuşması	4
Yurtiçi çağrılı konuşma	4
Yurtdışı çağrılı konuşma	2
Türkçe bildiri	32
İngilizce bildiri	4
Forum	1
Çalıştay	1
Sanatsal etkinlik	1
Sosyal program	1
Toplam	50

(Tablo 2): Bildiri İçeriklerinin Sayılarının Dağılımı

İçerik	Sayı
Etik	16
Sansür	10
Yurtdışı çağrılı konuşma	9
Düşünce özgürlüğü	8
Etik ilkeler	6
Profesyonellik ve bilgi profesyonelliği	6
Bilimsel dergi	5
Üniversite kütüphanecileri	4
İnternet	4
İfade özgürlüğü	3
Sosyal medya etiği	3
Aşırımacılık	3
Türk Kütüphaneciliği	3
Toplam	50

Etik gibi hemen herkesi ilgilendiren bir konudaki toplantıya katılım az olmuştur. 2016 yılında 2'incisini tasarladığımız bir sonraki toplantı için “**Bilgi ve Belge Yönetimi Kültürü**” ana konusu başlığı belirlenmiştir. Dileğimiz nitelikli bildirimlerin yer alıp kitaplaşacağı, ilkinde karşılaştığımız sorunların daha az yaşanacağı bir toplantıda buluşmak olacaktır.

Prof. Dr. Hasan S. Keseroğlu

Kastamonu Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
hasankeseroglu@gmail.com

Yard. Doç. Güler Demir

Kastamonu Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
gulerdemir2009@gmail.com

Öğr. Gör. Elsa Bitri

Kastamonu Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
elsabitri@gmail.com

Araş. Gör. Ayşenur Güneş

Kastamonu Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
akbulutaysenur@gmail.com